

ALEKSANDRA KOZIOŁ

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-1007-1737>

Polityczne organizacje muzułmańskie w Federacji Rosyjskiej

Political Muslim Organizations in the Russian Federation

ABSTRAKT

Niniejszy artykuł podejmuje kwestie politycznego wymiaru islamu w Federacji Rosyjskiej. W poszczególnych jego częściach dokonano ogólnej charakterystyki i podziału muzułmanów w FR, przeanalizowano aspekty prawne mające odniesienie do tej grupy ludności, a następnie przedstawiono rosyjskie polityczne organizacje muzułmańskie, w tym nie tylko partie polityczne, ale również ugrupowania o charakterze fundamentalistycznym i terrorystycznym. Do badania zastosowano metodę analizy systemowej w jej rozumieniu mikro, podejmując próbę określenia pozycji oraz roli politycznych organizacji muzułmańskich w FR. W efekcie w artykule wykazano, iż w obecnym układzie społecznym i prawnym nie wydaje się możliwe tworzenie muzułmańskich organizacji politycznych na szczeblu federalnym, zaś część niezadowolonej z funkcjonowania systemu państwowego ludności może kierować swoje poparcie do ugrupowań fundamentalistycznych lub nawet terrorystycznych.

Słowa kluczowe: organizacje polityczne, muzułmanie, islam, Federacja Rosyjska, partie polityczne, fundamentalizm, terroryzm

WSTĘP

Federacja Rosyjska (FR), będąc bezpośrednią sukcesorką Imperium Rosyjskiego oraz Związku Radzieckiego, w naturalny sposób pozostaje państwem wielonarodowym. Teza ta znajduje potwierdzenie w ustawodawstwie, zgodnie bowiem z brzmieniem Konstytucji FR z 12 grudnia 1993 r. art. 3, ust. 1, „podmiotem suwerenności i jedynym źródłem władzy w Federacji Rosyjskiej jest jej wielonarodowy lud” [*Konstytucja Rosji*]. Pociąga to za sobą wiele konsekwencji, w tym uznanie funkcjono-

wania w ramach jednego organizmu państwowego przedstawicieli różnych narodów i grup etnicznych¹, a co za tym idzie – także wyznawców różnych religii. Niemniej jednak, zgodnie z aktualnymi przepisami, FR pozostaje państwem świeckim, w którym obowiązuje wolność wyznania i równość wszystkich wobec prawa, niezależnie od przekonań religijnych. Istnieje także możliwość swobodnego kultywowania religii oraz zrzeszania się. Cztery wyznania, często określane mianem tradycyjnych, zajmują jednak w rosyjskim prawodawstwie szczególne miejsce. Ustawa federalna określa bowiem prawosławie, islam, buddyzm i judaizm jako „integralną część historycznego dziedzictwa narodów Rosji”² [O свободе совести и о религиозных объединениях 1997]. W świetle powyższego należy więc zadać pytanie, czy równość wobec prawa nie jest zagwarantowana jedynie w sposób formalny? Z przytoczonego zapisu wynika bowiem, iż prawosławiu, islamowi, buddyzmowi i judaizmowi nadaje się status szczególny. Wszelako powyższy zapis niekoniecznie musi implikować politykę dyskryminacyjną władz wobec wyznawców innych religii. Zdaje się to także znajdować potwierdzenie w praktyce, pozycja bowiem (biorąc pod uwagę specyfikę rządów w FR), jaką zajmuje każda z religii, zależy przede wszystkim od interesu władz centralnych i niekoniecznie pokrywa się z podziałem na religie uznane za „tradycyjne” i „nietradycyjne”³.

Niemniej jednak należy stwierdzić, iż bezpośrednie związki religii i polityki okazują się mieć znaczenie szczególne, a proces laicyzacji zapoczątkowany w okresie oświecenia i zmierzający do traktowania religii jako sprawy wyłącznie prywatnej nie znajduje powszechnego potwierdzenia, szczególnie w świetle wydarzeń ostatnich lat⁴. Religia wciąż pozostaje jednym z ważniejszych czynników wpływających na kształtowanie nie tylko tożsamości kulturowej czy narodowej, ale także poglądów politycznych. Co więcej, szczególnie w świecie islamskim mamy raczej do czynienia ze wzrostem znaczenia powiązań między religią i polityką.

Jeden z obszarów, na którym zwrot ku religijności jest dobrze widoczny, to Federacja Rosyjska, gdzie ścierają się co najmniej dwie cywilizacje w rozumieniu huntingtonowskim – prawosławna i islamska. Należy przy tym pamiętać, że islam nie rozdziela sfer *sacrum* i *profanum*, obejmując nauką całość życia muzułmanina, a więc nie tylko kwestie *stricte* dotyczące wiary, ale także związane z budową wspólnoty wiernych – *ummy* [Danecki 2002]. Ujmując relacje między religią i polityką w postaci modelu, zakładającego instrumentalne (legitymizacyjne wobec polityki) potraktowanie religii i prymat nad nią władzy politycznej [Marczewska-Rytko 2010: 69–70], powstaje zasadnicze pytanie – w jaki sposób w państwie zdominowanym

¹ Wśród badaczy występuje wiele odmiennych definicji narodu i grupy etnicznej. Na potrzeby niniejszego artykułu nie jest jednak konieczne ich rozgraniczenie, gdyż uwaga zwrócona zostanie na kwestie religijne, a więc występujące poza wspomnianym rozróżnieniem.

² Tłum. własne. Zgodnie z brzmieniem ustawy federalnej.

³ Podobną tezę sformułowała w swojej książce *Czynnik religijny w polityce zagranicznej Federacji Rosyjskiej* Alicja Curanović.

⁴ Patrz np. teoria religii prywatnej Maxa Webera i przeciwne jej założenie José Casanovy.

przez ludność etnicznie rosyjską muzułmańska część społeczeństwa może manifestować swoją odmienność? Za jedną z form zbiorowej aktywności należy z pewnością uznać tworzenie organizacji politycznych.

Tym samym próba określenia pozycji oraz roli politycznych organizacji muzułmańskich wydaje się niezwykle istotna, stanowiąc jednak zaledwie punkt wyjścia do dalszych rozważań na temat położenia i ambicji politycznych wyznawców islamu w FR. Dlatego też badanie zostanie oparte na metodzie analizy systemowej w jej rozumieniu mikro [Chmaj, Żmigrodzki 2001: 45–46], nie pretendując ani do całościowej analizy systemu politycznego, ani też systemu partyjnego FR, a jedynie odnosząc się do nakreślonego wyżej problemu badawczego. Świadomie użyto też określenia „organizacje polityczne”, by nie zawęzić pola jedynie do partii politycznych, ale by uchwycić również nurt pozasystemowy, na który składają się ruchy o wyraźnie określonych celach politycznych.

LUDNOŚĆ MUZUŁMAŃSKA W FEDERACJI ROSYJSKIEJ

Odnosnie do liczby wyznawców islamu w Federacji Rosyjskiej narosło wiele mitów, stała się ona także przedmiotem licznych spekulacji, przede wszystkim w mediach, ale również w środowisku naukowym, przyczyniając się do zaostrzenia stosunków społecznych. W pewnej części sytuacja ta jest spowodowana brakiem oficjalnej statystyki, która mogłaby sprzyjać uporządkowaniu i weryfikacji pojawiających się danych i opinii. Przeprowadzane dotąd spisy powszechne nie zawierały żadnych pytań dotyczących wyznania, realizując poniekąd gwarancję prawa do wolności przekonań religijnych. Niemniej jednak niezależne ośrodki badawcze prowadzą własne szacunki, choć publikowane przez nie dane nie są spójne.

Z pewnością możemy stwierdzić, że ludność muzułmańska stanowi drugą po prawosławnych grupę wyznaniową w FR. Według Pew Research Center, w FR zamieszkuje około 16,4 mln wyznawców islamu, czyli 11,7% populacji kraju. Dodatkowo, jak wskazują przytaczane badania, od pewnego czasu notuje się stały spadek liczby etnicznych Rosjan, a duży wzrost właśnie wśród wyznawców islamu, co w perspektywie do 2030 roku ma przyczynić się do zwiększenia liczby muzułmanów w tym kraju do niecałych 15% [*The Future of the Global...* 2011: 128–129]. Według Aleksieja Małaszenko natomiast, byłego eksperta z Carnegie Moscow Center, liczba rdzennej ludności wyznającej islam w FR wynosi około 15 mln, do czego należy doliczyć jeszcze 5 milionów imigrantów, przybywających do FR z Azji Centralnej głównie w celach zarobkowych [Малашенко 2007: 11]. W świetle powyższych danych jasne staje się to, dlaczego liczba wyznawców islamu w FR budzi tak wiele emocji. I chociaż należy odrzucić tezy o „islamizacji Rosji”, nie można jednak zaprzeczyć, że ludność tradycyjnie wyznająca islam stanowi znaczący odsetek obywateli FR.

Należy przy tym pamiętać, że islam w FR jest niezwykle różnorodny. Wynika to przede wszystkim z uwarunkowań etnicznych (dużą rolę odgrywa tzw. islam ludowy,

czyli mieszanka religii z lokalnymi zwyczajami), ale także historycznych (głównie okresu, w jakim został przyjęty przez miejscową ludność), czy rozwoju społeczno-gospodarczego danej grupy w ogóle. W związku z tym można umownie wyodrębnić dwa obszary: 1) Tatarstan, Baszkortostan i Krym⁵, zamieszkiwane przez ludność pochodzenia tatarskiego oraz 2) Kaukaz Północny, będący tygłem licznych etnosów, jednak w znacznej mierze odróżniających się od ludności tatarskiej (zarówno pod względem społecznym, kulturowym, jak i religijnym). Do tego podziału należałoby również dołączyć Moskwę i Petersburg, zamieszkiwane nie tylko przez muzułmanów wywodzących się z różnych obszarów FR, ale także znaczącą liczbę imigrantów wyznających islam, przybywających głównie z Azji Centralnej i w związku z tym reprezentujących kolejną „grupę” muzułmanów [Малашенко 2007; *Islam na obszarze postradzieckim* 2003].

Cała ta mozaika wyznawców islamu nie sprzyja budowaniu przez nich jednolitych struktur, tak w wymiarze religijnym, jak i politycznym. Różne podejście do kwestii wiary, a także wiele czynników gospodarczych i społeczno-kulturowych powodują liczne rozbieżności, nie tylko utrudniające współpracę, ale także artykułowanie potrzeb na szczeblu federalnym. Dlatego też na obszarze kraju powstaje wiele organizacji politycznych, mających służyć realizacji celów pomniejszych grup.

POLITYCZNE ORGANIZACJE MUZULMAŃSKIE

Po rozpadzie Związku Radzieckiego wśród muzułmanów w Federacji Rosyjskiej odrodziła się potrzeba politycznej reprezentacji na podstawie wyznacznika religijnego. Miało to związek przede wszystkim z upadkiem starego systemu i stworzeniem przez nowy ustrój wielu możliwości oficjalnego udziału w ramach systemu państwa. Artykułowanie przynależności do islamu wynikało również z odrodzenia religijnego, jakie miało miejsce w FR w początku lat 90. XX wieku wśród przedstawicieli wszystkich wyznań.

W związku z tym praktycznie do końca lat 90. XX wieku powstawały liczne muzułmańskie organizacje społeczne i polityczne, jednak żadna z nich nie zdołała zdobyć szerszego poparcia. Przyczyny takiego stanu rzeczy były różne. Po pierwsze, część muzułmanów wyrażała poparcie dla partii bez wyraźnego określenia religijnego: wciąż popularni pozostawali komuniści, poparcie zyskiwały też inne nowo powstające partie niecechujące się przynależnością do żadnej konkretnej konfesji. Po drugie, potencjalnych wyborców zniechęcały walki pomiędzy liderami w ramach poszczególnych ugrupowań o orientacji promuzułmańskiej. Część partii wreszcie zawierała czysto pragmatyczne sojusze z ugrupowaniami o większym poparciu

---

⁵ Choć aneksja Krymu nie została formalnie uznana i traktowana jest jako agresja na terytorium Ukrainy, odniesienie do tego regionu wydaje się potrzebne ze względu na stan *de facto*.

politycznym, wówczas też, niejako naturalnie, zacierał się ich komponent religijny [*Ислам в Москве* 2008; *Мусульманские партии и движения*].

Ostatecznie do wyeliminowania politycznych organizacji muzułmańskich na szczeblu federalnym przyczyniło się stopniowe ograniczanie pluralizmu politycznego po objęciu władzy przez Władimira Putina. Za najistotniejsze z tych działań należy wskazać wprowadzony w ustawie z 2001 roku zakaz formowania partii politycznych na podstawie przynależności zawodowej, rasowej, narodowościowej lub religijnej [*О политических партиях* 2001]. Zdaje się to jednak przeczyć swobodom zagwarantowanym w Konstytucji FR. W ustawie zasadniczej w art. 13 ust. 5 zakazane jest co prawda tworzenie i działalność organizacji mających na celu między innymi prowokowanie społecznych, rasowych, etnicznych czy religijnych konfliktów, jednak przytoczony zapis nie implikuje bezpośrednio zakazu tworzenia organizacji o charakterze religijnym w ogóle [*Конституция Российской Федерации*; *Севастьянов* 2002]. Tymczasem retoryka władz została skoncentrowana właśnie na kwestii budowania jedności wśród narodu rosyjskiego, z czym partie deklarujące jasno swoją przynależność, np. religijną, miałyby jakoby kolidować.

W związku z powyższym w Zgromadzeniu Federalnym pozostali co prawda pojedynczy politycy wyznający islam, jednak już jako członkowie innych ugrupowań, nieodnoszących się w swoich programach do żadnej konkretnej religii.

Tabela 1. Lista politycznych organizacji muzułmańskich

Nazwa organizacji	Data powstania	Data rozwiązania
Islamska Partia Odrodzenia	1990	1994
Ogólnorosyjski Muzułmański Ruch „Nur”	1995	1999
Związek Muzułmanów Rosji	1995	1999
Ogólnorosyjski Społeczno-Polityczny Ruch „Muzułmanie Rosji”	1996	1999
Związek Muzułmański	Próba utworzenia w 1997	
Refach	1998	2001 (później pod zmienioną nazwą Eurazjatycka Partia Rosji „Błagodienstwie” połączył się w blok Wielka Rosja – Sojusz Eurazjatycki, jednak już bez komponentu religijnego)
Koalicja Wyborcza „Medzlis” (w jej skład weszły partie: Nur, Wszechrosyjski Kongres Islamski, Muzułmanie Rosji, Refach – ostatecznie w wyborach startował w ramach „Nasz Dom – Rosja”)	1999	Niedługo po utworzeniu
Islamska Partia Rosji, nazwa wkrótce zmieniona na Prawdziwi Patrioci Rosyjscy	2003	Rozpad po przegranej w wyborach

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: *Ислам в Москве: энциклопедический словарь* oraz *Мусульманские партии и движения*.

W tym miejscu należy wspomnieć również o Półwyspie Krymskim. Od 1991 roku w państwie ukraińskim funkcjonował Kurułtaj (zjazd narodowy) i powoływany przez niego Medzlis Tatarów Krymskich, będący czymś w rodzaju samorządu naro-

dowego. Trudno jednak dokładnie określić jego status, gdyż nie był on *de iure* uznany przez władze ukraińskie. Kolejne rządy w sposób nieformalny współpracowały jednak z Medżlisem. Kontakty ułatwiał również fakt, że część tatarskich liderów zasiadała w parlamencie z ramienia różnych partii. Oficjalnie władze ukraińskie uznały Kurułtaj i Medżlis dopiero po inkorporacji Krymu do Federacji Rosyjskiej w 2014 roku [*О принятии в Российскую Федерацию Республики Крым* 2014], jednak w dalszym ciągu nie podjęły się uregulowania ich prawnego statusu [Постанова Верховної Ради України]. Tymczasem w FR sprawa Tatarów wydawała się być początkowo rozstrzygnięta na korzyść mniejszości, o czym może świadczyć chociażby powołanie Lenura Islamowa na stanowisko wicepremiera [*Ленур Ислямов. Справка*]. Szybko jednak podjęte przez stronę rosyjską działania spotkały się z krytyką Tatarów. Przede wszystkim nie do zaakceptowania były zapisy Konstytucji Republiki Autonomicznej Krymu, w której nie zagwarantowano Tatarom praw narodu rdzennego, a także nie uznano Kurułtaju i Medżlisu. Protesty mniejszości na Krymie wywołały ostrą reakcję ze strony Moskwy – od tego momentu można już właściwie mówić o szykanach władz rosyjskich wobec muzułmanów. Human Rights Watch donosiło o przypadkach nie tylko zatrzymań, ale nawet zaginięć oraz śmierci opozycyjnie zorientowanych Tatarów [*Rights in Retreat... 2014*]. Urzędnicy rosyjscy uniemożliwili również ponowną rejestrację części mediów należących do Tatarów. Dodatkowo dwa lata po aneksji Krymu Medżlis uznano za organizację ekstremistyczną i zdelegalizowano [*Общественное объединение „Меджлис крымскотатарского народа”*], co można odczytywać jako karę za sprzeciw ludności tatarskiej wobec działań władz rosyjskich. Tym samym w FR wyeliminowano ostatnią oficjalną i legalną polityczną organizację muzułmańską.

Brak odpowiedniej reprezentacji na szczeblu federalnym połączony z brakiem poszanowania ze strony władz centralnych skłaniał część muzułmanów do poparcia innego rodzaju aktywności zorientowanej politycznie, skupionej wokół organizacji nieformalnych. W ten sposób lokalne społeczności mogły kanalizować swoje niezadowolone, a także wyrazić sprzeciw wobec dotychczasowych liderów, oskarżanych o zbyt silne związki z władzą oraz służbami bezpieczeństwa. Co znamienne, silniejsze poparcie społeczne organizacje te notują w regionach o niskim poziomie rozwoju społeczno-gospodarczego i z wysokim bezrobociem, choć swoim zasięgiem obejmują także regiony ustabilizowane pod powyższymi względami. Wśród nieformalnych ugrupowań decydującą rolę zyskały te zorientowane na fundamentalizm religijny (zwany też islamizmem), oznaczający „tendencję do podporządkowania całości życia politycznego i społecznego prawu religijnemu zawartemu w Koranie” [*Encyklopedia PWN*]. Religia została tu potraktowana instrumentalnie i stała się środkiem do realizacji celów politycznych.

Jako region, w którym powstało najwięcej organizacji zorientowanych fundamentalistycznie, należy wskazać Kaukaz Północny. Miejscowa ludność, borykająca się z takimi problemami, jak bezrobocie, bieda, wysoki poziom przestępczości i korupcja, okazała się podatna na proponowaną ideologię. Dodatkowo, szczególnie w przypadku Czeczenii, wykorzystano tradycyjny sprzeciw wobec „rosyjskich na-

jeźdźców”, co pozwoliło na instrumentalne potraktowanie religii, łącząc ją z ideologią narodowyzwoleńczą. Na Kaukazie duże znaczenie odgrywają również stosunkowo silne wpływy zewnętrzne, podsycające ruchy antypaństwowe, fundamentalistyczne i panislamskie [Falkowski 2014].

Trudno jednak określić zarówno liczbę organizacji fundamentalistycznych, jak i poziom poparcia społecznego dla nich, gdyż funkcjonują one poza granicami kontroli państwowej i prawa [Малашенко 2007: 30]. Niemniej jednak w poniższej tabeli zaprezentowano kilka ugrupowań, informacje o działalności których pojawiały się w mediach.

Tabela 2. Niektóre ugrupowania fundamentalistyczne i terrorystyczne

Ugrupowanie	Lider	Przybliżony okres działalności
Komórka Al-Kaidy na Kaukazie	Muhammad Jusuf Muhammad „Emiracki”	1996–
Brygada Rijadus Salihin (Ogród Pobożnych/Szlachetnych)	Aslan Biutukajew (emir Hamza)	2004–
Islamski Emirat Kaukazu	Said Kharakansky	2007–2015 (następnie podporządkowanie tzw. Państwu Islamskiemu i utworzenie Wilajatu Kaukaz)
Ruch Nurcu Fethullaha Gülena	Ali Ihsan Erdemir	Od połowy lat 90. XX wieku
Dżama’aty Dagestanu (m. in. asz-Szariat, Sajf Allah, Dżund Allah)	–	–
Emirat Idel-Ural	–	2011–

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: [Izak 2014: 384–398; *Kaukaz Północny: między...* 2015].

Do powyższego spisu z pewnością należy dołączyć jeszcze wiele innych organizacji, których identyfikację może ułatwić kilka oficjalnych rejestrów, kwalifikujących je przede wszystkim według rozróżnienia na terrorystyczne [*Единый федеральный список...* 2016] i ekstremistyczne [*Перечень некоммерческих организаций...*]. Wśród organizacji uznanych za terrorystyczne (według danych z 26 kwietnia 2016 roku) co najmniej kilka z 25 ugrupowań jest zlokalizowanych właśnie na terytorium Kaukazu Północnego. Dodatkowo rosyjskie władze prowadzą także listę materiałów o charakterze ekstremistycznym, na której obecnie znajdują się 4094 takie materiały [*Федеральный список экстремистских...*], jednak w tym wypadku trudniejsze jest przeprowadzenie podobnego rozgraniczenia obszarowego.

ZAKOŃCZENIE

Trudno prognozować, jak w perspektywie najbliższych lat może się zmienić położenie społeczno-polityczne muzułmanów w Federacji Rosyjskiej. Z pewnością jednak, wraz ze wzrostem liczby wyznawców islamu, nieodzowne będzie określenie ram, które pozwolą artykułować potrzeby tej grupy na szczeblu ogólnopaństwowym. Tymczasem nie wydaje się prawdopodobne utworzenie spójnego ruchu politycznego,

zrzeszającego muzułmanów w FR. Przede wszystkim ma na to wpływ obecna sytuacja polityczna: formalny zakaz tworzenia partii opierających się na przynależności religijnej, stosunkowo wysoki próg wyborczy wobec rozczłonkowanej społeczności, a przede wszystkim – ogólna niechęć władz federalnych, co w rosyjskim systemie państwowym zdaje się mieć znaczenie decydujące. I chociaż w oficjalnym dyskursie władze stawiają na budowę partii ogólnonarodowych, mających służyć umacnianiu jedności w rosyjskim społeczeństwie, to faktycznie podobna retoryka jest metodą na zapewnienie silnej pozycji aktualnej elicie władzy oraz odparcie ewentualnej krytyki. Widoczne jest natomiast pogarszanie się sytuacji gospodarczej kraju, co w kolejnych latach może przełożyć się na wzrost poparcia dla ruchów fundamentalistycznych wśród zubożonej ludności.

Biorąc pod uwagę wewnętrzne zróżnicowanie wśród wyznawców islamu w FR, regiony Tatarstanu i Baszkortostanu zdają się być względnie stabilnymi obszarami, z niską podatnością społeczną na ruchy fundamentalistyczne i o wysokim potencjale pokojowej koegzystencji. Wyższy potencjał radykalizacji może pojawić się natomiast wśród ludności tatarskiej na Krymie, ze względu na prześladowania ze strony władz. Ewentualne grupy pozostające poza kontrolą Medżlisu, a także powrót bojowników z Syryjskiej Republiki Arabskiej (obecnie walczy tam grupa Krymskich Tatarów) mogą się więc okazać w najbliższej przyszłości realnym zagrożeniem. Najbardziej niestabilnym obszarem pozostaje wciąż Kaukaz Północny. W ostatnim czasie odnotowano na tym terenie względny wzrost bezpieczeństwa, który, paradoksalnie, ma jednak związek z wychodźstwem najbardziej radykalnych muzułmanów na Bliski Wschód (głównie do Syrii). Należy jednak pamiętać, że sytuacja ta jest tylko przejściowa i nie jest wynikiem pozytywnej polityki władz, to jest rozwiązań strukturalnych, a jedynie chwilowej koniunktury. Także w tym wypadku należy liczyć się z możliwym zaostrzeniem sytuacji po zakończeniu wojny na Bliskim Wschodzie i powrocie części dobrze wyszkolonych radykałów do FR.

W konsekwencji nie widać tendencji budowy rzeczywistego społeczeństwa wielonarodowego i wieloreligijnego, opartego na zaufaniu i współpracy. Wręcz przeciwnie – wobec pogarszającej się sytuacji gospodarczej jest możliwe pogłębianie antagonizmów społeczno-politycznych, które sprzyjają rozwojowi ugrupowań fundamentalistycznych, prowadzących z kolei do regionalnej destabilizacji i szerzących terroryzm. W obecnej sytuacji prawnej nie wydaje się też możliwe utworzenie funkcjonujących w ramach oficjalnego systemu państwa muzułmańskich organizacji politycznych, które mogłyby się stać gwarantem współpracy i umiarkowanych pozycji wśród ludności muzułmańskiej.

BIBLIOGRAFIA

- Chmaj, M., Żmigrodzki, M. 2001. *Wprowadzenie do teorii polityki*, Wydawnictwo UMCS, Lublin.
- Danecki, J. 2002. *Podstawowe wiadomości o islamie*, Wydawnictwo Dialog, Warszawa, t. 1 i 2.
- Encyklopedia PWN*. Za: Skolimowska, A. 2014. *Religia i partie polityczne*, [w:] P. Burgoński, M. Gierycz (red. nauk.), *Religia i polityka. Zarys problematyki*, Dom Wydawniczy Elipsa, Warszawa.
- Falkowski, M. 2014. *Na peryferiach światowego dżihadu. Kaukaz Północny: iluzja stabilizacji*, „Punkt Widzenia”, nr 45, Warszawa, https://www.osw.waw.pl/sites/default/files/pw_46_pl_kaukaz-polnocny_net.pdf (dostęp: 08.05.2017).
- Islam na obszarze postradzieckim*, 2003, A. Łabuszewska (red.), „Prace OSW”, Warszawa.
- Izak, K. 2014. *Leksykon organizacji i ruchów islamistycznych*, Wydawnictwo Dialog, Warszawa.
- Kaukaz Północny: między Rosją, emiratem i kalifatem*, „Analizy” 01.07.2015, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2015-07-01/kaukaz-polnocny-miedzy-rosja-emiratem-i-kalifatem> (dostęp: 08.05.2017).
- Konstytucja Rosji*, 2000, A. Kubik (tłum.), Warszawa, <http://libr.sejm.gov.pl/tek01/txt/konst/rosja.html> (dostęp: 05.05.2017).
- Marcewska-Rytko, M. 2010. *Religia i polityka w globalizującym się świecie*, Wydawnictwo UMCS, Lublin.
- Rights in Retreat. Abuses in Crimea*, Human Rights Watch, November 2014, <https://www.hrw.org/sites/default/files/reports/crimea1114web.pdf> (dostęp: 08.05.2017).
- The Future of the Global Muslim Population. Projections for 2010–2030*, Pew Research Center, 2011, http://www.pewforum.org/uploadedFiles/Topics/Religious_Affiliation/Muslim/FutureGlobalMuslimPopulation-WebPDF-Feb10.pdf (dostęp: 23.04.2017).
- Единый федеральный список организаций, в том числе иностранных и международных организаций, признанных в соответствии с законодательством Российской Федерации террористическими*, ФСБ, 05.04.2016, http://www.fsb.ru/fsb/npd/terror.htm!_print%3Dtrue%26fid%3Dnull.html (dostęp: 09.05.2017).
- Ислам в Москве: энциклопедический словарь*, 2008, Д.З. Хайретдинов (red.), Н. Новгород.
- Конституция Российской Федерации*, <http://www.constitution.ru/10003000/10003000-3.htm> (dostęp: 05.05.2017).
- Ленур Ислямов. Справка*, „РИА Новости Украина”, <http://rian.com.ua/dossier/20151208/1001654691.html> (dostęp: 08.05.2017).
- Малашенко, А. 2007. *Ислам для России*, Москва, <http://carnegieendowment.org/files/pub-35912.pdf> (dostęp: 23.04.2017).
- Мусульманские партии и движения*, <http://emuslim.net/islam-segodnya-zavtra/lidery-i-deyateli-islama/musul-manskie-partii-i-dvizheniya.html> (dostęp: 07.07.2017).
- Общественное объединение „Меджлис крымскотатарского народа” включено в перечень общественных объединений и религиозных организаций, деятельность которых приостановлена в связи с осуществлением ими экстремистской деятельности*, Министерство юстиции Российской Федерации, <http://minjust.ru/press/news/obshchestvennoe-obedinenie-medzhlis-krymskotatarskogo-naroda-vklyucheno-v-perechen> (dostęp: 08.05.2017).
- Перечень некоммерческих организаций, в отношении которых судом принято вступившее в законную силу решение о ликвидации или запрете деятельности по основаниям, предусмотренным ФЗ „О противодействии экстремистской деятельности”*, Министерство юстиции Российской Федерации, http://minjust.ru/ru/nko/perechen_zapret (dostęp: 09.05.2017).
- Постанова Верховної Ради України Про Заяву Верховної Ради України щодо гарантії прав кримськотатарського народу у складі Української Держави, Відомості Верховної Ради (ВВР)*, 2014, № 15, ст. 581, <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1140-vii> (dostęp: 08.05.2017).
- Севастьянов, Б. 2002. *Какие партии нужны партии власти*, „Независимая газета” 02.03.2002, http://www.ng.ru/ideas/2002-03-02/11_parties.html (dostęp: 08.05.2017).

Федеральный закон „О политических партиях”, № 95-ФЗ, 11.07.2001 г., <http://pravo.gov.ru/proxy/ips/?docbody=&nd=102071991> (dostęp: 08.05.2017).

Федеральный закон „О свободе совести и о религиозных объединениях”, № 125-ФЗ, 26.09.1997 г., <http://pravo.gov.ru/proxy/ips/?docbody=&nd=102049359> (dostęp: 05.05.2017).

Федеральный Конституционный Закон „О принятии в Российскую Федерацию Республики Крым и образовании в составе Российской Федерации новых субъектов – Республики Крым и города федерального значения Севастополя, № 10-ФКЗ, 20.03.2014 г., <http://pravo.gov.ru/proxy/ips/?docbody=&nd=102171897> (dostęp: 08.05.2017).

Федеральный список экстремистских материалов, Министерство юстиции Российской Федерации, 27.04.2017, <http://minjust.ru/ru/extremist-materials> (dostęp: 09.05.2017).

POLITICAL MUSLIM ORGANIZATIONS IN THE RUSSIAN FEDERATION

Abstract: This article addresses the political dimension of Islam in the Russian Federation. In respective parts the general characteristics and division of Muslims in the Russian Federation were made, legal aspects referring to this group of people were analyzed, and then Russian political Muslim organizations were presented, including not only political parties, but also fundamentalist and terrorist groups. The method of systems analysis in its micro dimension was used for the study, attempting to determine the position and role of political Muslim organizations in the Russian Federation. As a result, the article shows that in the current social and legal system it does not seem possible to create Muslim political organizations at the federal level, while those who are dissatisfied with the functioning of the state system population may direct their support to fundamentalist or even terrorist groups.

Keywords: political organizations, Muslims, Islam, Russian Federation, political parties, fundamentalism, terrorism

BIOGRAM

Aleksandra Koziol, magister stosunków międzynarodowych i filologii rosyjskiej na Uniwersytecie Jagiellońskim, doktorantka w Instytucie Nauk Politycznych i Stosunków Międzynarodowych Uniwersytetu Jagiellońskiego w dziedzinie nauk o polityce. Zainteresowania badawcze: polityka wewnętrzna i zagraniczna Federacji Rosyjskiej, obszar postradziecki, Unia Europejska w stosunkach międzynarodowych, Partnerstwo Wschodnie, polska polityka wschodnia. Kontakt e-mail: koziol.sasza@gmail.com.